

186019

tarafından, çevrelerinde artık hristiyan kalmayan mahallelerdeki kiliselerin cami veya mescid yapıldıkları görülüyor: Küçük Ayasofya (Kapağası Hüseyin Ağa), İmrahor İlyas Bey, Atik Mustafa Paşa, Koca Mustafa Paşa, Kasım Ağa, Fenari zâde Alâeddin Ali Efendi. Mesih Paşa (Bodrum), Kariye (Atik Ali Paşa), Acem Ağa (Lala Hayreddin), Sivasî Tekkesi cami ve mescidleri, bu dönemde eski Bizans yapılarından dönüştürülmüştür.

Sultan Yavuz I.Selim döneminde tahmin edildiğine göre Gül Camii bir Bizans kilisesinden çevrilmiştir. XVI.yüzyıl içinde Kanunî Sultan Süleyman'ın uzun hükümdarlığı yıllarında İstanbul'da İslâm mabedine çevrilen eski Bizans kilisesi olarak, sadece İbrahim Paşa veya İsa Kapısı (Esekapısı) ile Sinan Paşa (Kızıl Mescit) mescitleri bilinir.

Fetihten sonra Rumlara, patrikhane kilisesi olarak bırakılan Pammakaristos Manastırı'nın kilisesi, Revan'ın fethi üzerine XVI.yüzyıl sonunda Fethiye Camii olmuş, hemen yakınındaki küçük bir Bizans kilisesi de Hıramî Ahmed Paşa Mescidi'ne dönüşmüştür.

Aynı süre içinde daha bazı Bizans kilise kalıntıları da mescide çevrilmiş olmakla beraber bunların iki istisna ile çoğu yok olmuştur: Baruthane, Hamza Paşa (Peykhane), Parmakkapı (Kandilgüzel), Şeyh Murad.

En son olarak, Sultan IV.Murad (1623-1640) döneminde iki küçük Bizans yapısı yeni fonksiyonlarına kavuşmuştur ki, bunlar Odalar ve Kefeli mescitleridir. Yine XVII. yüzyılda mescide çevrildiği, Hadikatü'l- Cevami'den öğrenilen Şüheda Mescidi de, Şeyhülislâm Hüseyin Efendi tarafından bir Bizans yapısından mescide dönüştürülmüştür. Hüseyin Efendi 1043 (1633-34) yılında idam edilmiştir. Ancak Karagümrük bölgesinde olan bu mescid hiç bir iz bırakmadan yok olduğundan, hatta yeri bile bilinemediğinden, bu yazıda üzerinde durulmamıştır.

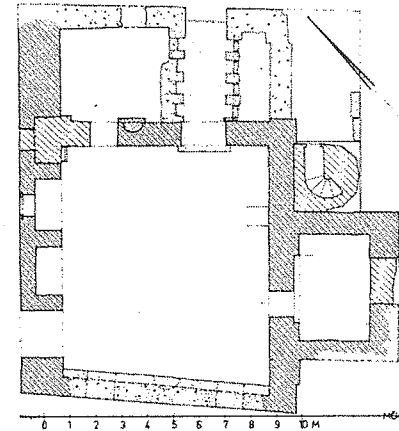

Bölgedeki yapıların yerlerini gösteren vaziyet planı (Müller-Wiener'den)

Sultan IV.Murad yıllarında mescide çevrilen Odalar ve Kefeli mescitler olan her iki bina da birbirine çok yakın olup, sur içi İstanbul'un kuzey-batı köşesinde, Edirnekapısı iç tarafında, evvelce Salmatomruk denilen semtte bulunmaktadır. Bu semt, Fatih'ten Edirnekapısı'na uzanan caddenin kenarında olup, 1940'lardan beri Karagümrük Stadyumu olarak kullanılan eski Bizans su havuzunun Haliç tarafında idi. Önceleri Aspar su haznesi olarak tanınan bu büyük toplama havuzunun sonraları Aetios haznesi olduğu ortaya konulmuştur. 2 Temmuz 1919'da büyük yangında bu semt harabeye dönüşmüş, çok uzun süre öylece kaldıktan sonra, 1950'li yıllardan itibaren, şehrin pek çok yerinde olduğu gibi plansız ve programsız yapılaşma ile doldurulmuştur. Bunun sonucunda da, yangından yalnız kâgir kısımları ayakta kalmış durumda çıkan Odalar Mescidi, bir yapı adasının ortasında bırakılmış ve bu adayı yavaş yavaş istilâ eden ve sonra çok katlı ev halini alan gecekondular tarafından etrafı çevrilip, içine de bu türden binalar yapılmak suretiyle kaybedilmiştir. Bugün Odalar Camii'nin hiçbir kalıntısı görünürde yoktur.

Daha kuzeyde, Haliç'e inen yamaçta olan ikinci bina, Kefeli Mescidi ise daha talihi olmuş, yangın felâketini atlatarak günümüze kadar gelebilmiştir. Fetih'den sonraki tarihçeleri müşterek olmakla beraber, önceki yapı, Odalar Camii veya Mescidi, bugün İstanbul'un tarihi topografyasından silinmiştir denilebilir.

I. Odalar Mescidi ?

Kasım Ağa Mescidi planı

Odalar Camii veya Mescidi, eski adı bilinmeyen bir Bizans kilisesi idi. Pek az yukarısında, güney tarafında yine eski bir Bizans kalıntısından kısmen faydalanarak yapılmış Kasım Ağa Mescidi bulunmakta, bunun 20-25 m. kadar ötesinde de şehrin en ilgi çekici eski eserlerinden olmasına rağmen korkunç surette tahrip edilerek içi çöp, moloz ve toprakla doldurulan 17.20 X 29 m. ölçülerinde 28 sütunlu bir de su sarnıcı bulunmaktadır. Bütün sütun gövdeleri ve başlıkları devşirme olduğundan, boyları kısa gelen gövdelerin altına ve üstüne yine devşirme, çift başlık konulmuş, sütunların tepelerine de ayrıca bir başlık yerleştirildiğinden, bu sarnıç, adeta bir Bizans sütun başlıkları müzesi